

FONOLOGINIO SKIEMENS RIBA: KONSTRUKTAS AR REALYBĖ?

ALEKSAS GIRDENIS

„Fonologijoje“ ir kai kuriuose kituose savo darbuose [Girdenis, 1981, p. 83–97; Гирденис, 1983, c. 195–206] esu suformulavęs taisyklę: nepradinio fonologinio skiemens¹ riba eina ten, kur prasideda maksimali vidinio priebalsių junginio dalis, savo struktūra sutampanti su eksplozine pirmojo skiemens dalimi (t. y. su pradine priebalsių grupe ar atskiru priebalsiu)². Akivaizdžiausiai šią taisyklę remia tie žodžiai, kurių vidiniame priebalsių junginyje randama atkarpa, visai sutampanti su pradiniu kurio nors žodžio junginiu, plg.: *gė-sta, drėk-sta, dalk-sta* [(V)(R)(T)-ST(V)] ir *statūs, pū-slė, tik-sli* [(V)(T)-SR(V)] ir *slėgis*. Dar paprasčiau būna tada, kai tarp dviejų balsių eina vienas priebalsis: jis sudaro elementarią eksplozinę grupę ir todėl būtinai turi priklausyti tolesniam skiemeniui³, pvz.: *rā-tas, va-lià, žq-sis*. Kiek keblesni yra tokie žodžiai, kaip *dešrà, vikšras, lazda, kregždė*, bet ir jų skaidymą galima logiškai motyvuoti. Jeigu *tikslas=tik-slas, aslā=a-slā* (plg. *slāptas*), tai būtų nenuoseklu manyti, kad *vikšras* ≠ *vik-šras* ir *dešrà*

¹ Iš naujesnių fonetinio ir fonologinio skiemens apibūdinimų žr.: Гулакья, 1972, c. 365. Visuotinai priimta manyti, kad skiemuo yra pagrindinis tarties vienetas, bet jo fonetinės esmės, taip pat fonetinių ribų klausimas iki šiol tebėra neišspręstas (iš naujesnės literatūros žr.: Ladefoged, 1975, p. 217–222; Зяндер, 1979, c. 251–256; Касевич, 1981).

² Į šį dėsningumą akis jau buvo atkreipę Antikos filologai [žr., pvz., Allen, 1973, p. 54], bet jį pagrįsti imta mėginti tik mūsų laikais [plg.: Курилович, 1962, ураç c. 270; Pulgram, 1970, p. 47–51 ir kt.]. Įdomu, kad deskriptyvistas Č. Hoketas [Hockett, 1955, p. 52] yra tvirtinęs, jog vidiniai junginiai, kuriuose nėra vidinės atvirosios sandūros, turį būti traktuojami kaip skiemenimis neskaidomas vienetas – vadinamoji interliudija.

³ Šis universalus faktas ne tik aiškiai rodo, bet, mano nuomone, ir įrodo, kad, sprendžiant skiemens ribos klausimą, atsižvelgtina tikrai į eksplozinius priebalsius bei jų grupes: juk vienas intervokalinis priebalsis visada sudaro tolesnio skiemens eksploziją. Kaip žinoma, J. Kurylovičius [žr. Курылович, 1962, c. 272–275] patarė atsižvelgti ne tik į eksplozinę, bet ir į implozinę grupę. Bet, vadovaujantis šiuo patarimu, vieną intervokalinį priebalsį reikėtų laikyti ir ankstesnio, ir vėlesnio skiemens dalimi. Čia dar pasakytina, kad tokie latvių kalbos pavyzdžiai, kaip *mati* [‘mat-t¹] „plaukai“, *visa* [‘vis-s¹] „visa“, bendrajam dėsningumui neprieštarauja, nes jų geminatos yra tik „paprastų“ priebalsių alofonai, išnykstantys kartu su atitinkamomis pozicinėmis sąlygomis (plg. *matiēm* [‘ma-tiēm] „plaukams“, *visāi* [‘visāi] „visai“).

≠ *de-šrà*; jeigu sutinkame, kad *drėksta* = *drėk-sta*, *gėsta* = *gė-sta*, tai turime sutikti, kad ir *kregždė* = *kreg-ždė*, *lazdà* = *la-zdà*. Juk visais šiais atvejais junginiai yra panašios fonologinės sandaros: *aslà*, *dešrà* ≡ (V)SR(V), *tikslas*, *vikšras* ≡ (V)TSR(V), *gėsta*, *lazdà* ≡ (V)ST(V), *drėksta*, *kregždė* ≡ (V)TST(V)⁴.

Kaip jau esu rašęs, svarstomoji taisyklė, matyt, yra universali⁵. Ją remia net ir tos kalbos, kurių skiemuo gali prasidėti tik vienu priebalsiu: jose ir visi savos kilmės žodžiai bei senesni skoliniai prasideda vienu priebalsiu (iš anksčiau nemintų pavyzdžių plg. vėpsių *r'eh-ta* „dirbti“, *lap-sed* „vaikai“, *pāstik-hud* „kregždė“ ir jų skolinius iš rusų kalbos: *borkad* ← *сборки*, *rist* ← *крест*, *lout* ← *плот* [Зайцева, 1981, c. 139–142, 153]).

Nei šią, nei kurią nors kitą skiemens ribų taisyklę nėra lengva pagrįsti (žinoma, ir paneigti) psicholingvistiškai, nes tos ribos neatlieka skiriamosios funkcijos ir todėl, matyt, apskritai nėra signalizuojamos kokiais ypatingais požymiais⁶. Matyt, lemiamą žodį šiuo klausimu galėtų tarti kalbos vartotojų intuityva, bet ji, deja, yra sugadinta ilgus metus galiojusių žodžių kėlimo taisyklių, pagal kurias į kitą eilutę galėjo būti keliamas tik vienas priebalsis. Vis dėlto padėtis nėra be išeities: yra tam tikra tikimybė, kad senųjų mūsų raštijos paminklų autoriai ir korektoriai žodžius dažniausiai turėjo skaidyti taip, kaip jiems diktavo kalbos jausmas. Suprantama, tikėtis didelio nuoseklumo senuosiuose raštuose būtų naivu – galima tikėtis manyti, kad žodžiai dažniau turėtų būti pertraukinėjami ne atsitiktinėse vietose, o ten, kur eina skiemens ribos. Taip suformuluotą darbo hipotezę galima ir statistiškai patikrinti.

⁴ Ankstesni samprotavimai apie lietuvių kalbos skiemens ribas [pvz.: Vaitkevičiūtė, 1965, p. 122–126; Mikalauskaitė, 1975, p. 71–75] yra subjektyvūs, nes nesiremia jokiais rimtesniais teoriniais principais nei eksperimentais [plg.: Girdeņis, Žuļys, 1973, p. 207; Гирдеņис, 1982, c. 93–94, išn. 1].

⁵ Aptariamąją skiemens taisyklę suformulavau 1965–1966 m., kai dar nebuvo pasirodęs 2 išn. paminėtas E. Pulgremo darbas, keliantis panašią mintį [plg. Стримайцева, 1976, c. 15]. Prie tos taisyklės mane atvedė vidinių priebalsių junginių analizė: (V)RTSR(V) ir (V)RTST(V) tipo junginius, būtinai implikuojančius atitinkamą (V)SR(V) ir (V)ST(V) žūtipo junginių buvimą, paprasčiausia traktuoti kaip „konstrukcijas“, susidedančias iš dviejų tiesioginių sandų: ĩmplozinės grupės (V)RT- ir eksplozinų grupių -SR(V), -ST(V). Tų sandų „takoskyrà“, be abejonės, reikia laikyti skiemens riba [žr. Girdeņis, 1967, p. 278–279]. Pažymėtina, kad tokią „kiaurai permatomą“ (nors ir gana sudėtingą) vidinių priebalsių grupių struktūrą man yra pavykę aptikti tik baltų kalbose.

⁶ Manyta ir kitaip [žr., pvz., Sommerfelt, 1981], bet pavyzdžiai, kuriais mėginta grįsti toki manymą, iš tikrųjų demonstruoja kitą fonologinį reiškinį – atvirąją sandūrą. Tai pasakytina ir apie B. Malmbergo [Мальмберг, 1962, c. 378–381; Malmberg, 1971, p. 115ff.] tariamai atrastus spektrinius skiemens ribų požymius: ir jie veikiausiai signalizuoja atvirąsias sandūras.

Kaip empirine šio žvalgomojo tyrimo medžiaga pasinaudojau savo (kartu su D. Girdeniene) sudaryta 1759 m. „Ziwato“ indekso⁷ kartoteka, iš kurios išrinkau maždaug visus žodžių kėlimo atvejus ir sugrupavau juos pagal tam tikrą sistemą. Įvairių kėlimo tipų statistinis pasiskirstymas įvertintas vadinamoju *u* kriterijumi (apie jį žr.: Yp6ax, 1975, c. 158).

Kaip ir tikėtasi, dažniausi yra pavyzdžiai, kur vienintelis intervokalinis priebalsis nukeliamas kartu su tolesniu balsiu, pvz.: *bu-wa* 206, 14–15 „buvo“, *cifsta-ta* 6, 12–13 „skaistybė“, *ka-my* 138, 23–24 „kur, kame“, *mu-ni* 53, 27–28 „mane“, *fwie-ta* 272, 23–24 „pasaulio“. Taip pat elgiamasi ir su priebalsiu, einančiu po dvibalsio ar mišriojo dvigarsio, pvz.: *kal-tas* 213, 5–6 „kaltas“, *yfz-giel-bies* 211, 24–25 „išgelbės“, *bal-fas* 54, 8–9 „balsas“, *kur-fay* 31, 24–25 „kuris“, *atim-fey* 147, 16–17 „atims“, *pur-wa* 99, 11–12 „purvą“. Kaip išimtinus apsirikimus galima paminėti *kra-wij* 149, 4–5 „kraują“ ir *Wa-rdas* VIII, 16–17 „vardas“.

Kitą „menkavertę“ grupę sudaro palyginti negausūs „formalūs“ nukėlimai: rašybinį gemitatų bei dviejų balsinių grafemų perskyrimas, neatsižvelgiant į jų fonetinę vertę, vieną fonemą reiškiančių digrafų išardymas ir pan., pvz.: *Mef-fiošius* 77, 10–11 „Mesijas“, *Pan-na* 47, 8–9 „mergelė“, *kięti-ety* 88, 7–8 „kentėti“, *mili-eje* 93, 24–25 „mylėjo“, *ly-ipk* 84, 3–4 „liepk“, *afri-os* 26, 22–23 „aštrios“, *ki-ętema* 325, 21–22 „kenčiame“, *af-zaromis* 11, 26–27 „ašaromis“, *dyd-ziu* 166, 17–18 „didžiu“ (plg. *dy-dziu* 245, 14–15).

Savaip – morfologiškai – beveik visada skaidomi priešdėliniai žodžiai, pvz.: *ap-skuns* 314, 16–17 „apskūs“, *pa-fzvešty* 54, 6–7 „pašvesti“, *yfz-eje* 46, 11–12 „išėjo“, *par-yfzka* 157, 15–16 „ieško“, *už-ęty* 173, 27–28 „užėti“ (bet plg.: *a-teyfey* 86, 24–25 „ateis“, *a-pleydy* 86, 23–24 „apleidę“, *ney-fzpařakita* 294, 1–2 „neapsakomą“)⁸.

Atmetus šiuos ypatingesnius atvejus, „Ziwato“ tekste⁹ lieka 374 pavyzdžiai su vidiniais priebalsių junginiais, kurie iš principo galėjo būti įvairiai skaidomi. Iš jų pagal svarstomąją fonologinio skiemens ribos taisyklę suskaidyti 254 žodžiai – tai sudaro 67,9% (arba, kitaip sakant, daugiau kaip $\frac{2}{3}$) visų atvejų. Kad čia nė-

⁷ Apie „Ziwato“ autoriaus tarmės ypatybes ir jos lokalizaciją žr. [Girdenis, 1972, p. 175tt.; 1980a, p. 41; 1980b, p. 111 tt. ir min. lit.]. Minimasis indeksas (su atvirktiniu ir dažnumų žodynu) baigtas rašyti 1975 m. Jo mašinraščiu jau yra naudojėsis ne vienas mūsų kalbtininkas: prof. J. Palionis, prof. Z. Zinkevičius, dr. A. Rosinas, filol. m. kand. B. Stundžis ir kt. Čia norėtusi padėkoti jiems už pastabas, padėjusias ištaisyti įvairius apsirikimus. Ypač esu dėkingas D. Girdenienei, kuri tiek daug prisidėjo prie šio darbo, kad laikytina mano bendraautore.

⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad priešdėliai dažniausiai ir rašomi morfo(no)logiškai, pvz.: *at-gyie* 264, 2–3 „atgijo“, *yfz-giers* 323, 22–23 „išgers“ (bet plg. *ab-downoje* 45, 8–9 „apdovanojo“).

⁹ Tiksliau būtų sakyti – turimoje imtyje, nes vienas kitas žodžių kėlimo pavyzdys gali būti per neapsižūrėjimą praleistas.

ra koks atsitiktinumas, rodo *u* kriterijus: jo reikšmė (lyginant su gryno atsitiktinumo, t. y. 50% tikimybe) daugiau kaip 2 kartus viršija pačią didžiąją kritinę reikšmę ($u=7,09 > u_{0,001}=3,29$; 95 patikimumo intervalas – $63,1 \div 72,5\%$). Vadinasi, jau vien ši elementari statistika rodo, kad fonologinio skiemens taisyklė, aptarta straipsnio pradžioje, nėra grynas teorinis konstruktas: ją remia ir tam tikri empiriniai faktai. „Ziwato“ žemaitiškojo teksto autorius arba korektorius daugeliu atvejų intuityviai yra jautęs skiemens ribą kaip tik ten, kur ji turėtų eiti pagal nagrinėjamąją taisyklę.

Ypač nuosekliai skaidomos vidinės $(V)_R^TST(V)$ tipo grupės. Kėlimo ribą prieš $-ST(V)$ junginių turi 78,1% visų šios rūšies pavyzdžių ($u=3,25 > u_{0,01}=2,58$; patikimumo intervalas – $71,5 \div 84,1\%$), pvz.: *apklo-fte* 60, 12–13 „apklostė“, *kuny-fzky* 91, 25–26 „kūniški“, *tro-fzkaw* 316, 1–2 „troškau“, *Ra-fztufy* 267, 11–12 „raštuose“, *yi-fzkodamas* 52, 23–24 „ieškodamas“, *mel-skies* 83, 4–5 „melskis“, *rik-fzteles* 25, 15–16 „rykštelės“, *trok-fzta* 181, 14–15 „trokšta“, *awk-fztesney* 236, 14–15 „aukščiau“, *Kumygayk-fzte* 93, 6–7 „kunigaikščio“, *qnk-fztas* 321, 11–12 „ankštas“, *fumink-fztinty* 217, 14–15 „suminkštinti“ (iš kitaip keliamų žodžių plg.: *nefz-ty* 44, 9–10 „nešti“, *muž-damy* 182, 26–27 „mušdami“, *fznibž-dieje* 92, 16–17 „šnibždėjo“, *aw-kfztesney* 298, 19–20 „aukščiau“, *tro-kfztu* 240, 21–22 „trokštu“). Afrikatos, keliant žodžius, traktuojamos kaip sprogstamieji priebalsiai, pvz.: *kław-šćio* 186, 21–22 „klausčiau“, *kryk-šćionis* 27, 11–12 „kriksčionys“ (plg. *Way-kšćioje* 52, 4–5 „vaikščiojo“). Tik pagal fonologinio skiemens taisyklę keliami žodžiai su vidine $(V)STR(V)$ grupe, pvz.: *Magi-fstrus* 107, 3–4 „magistras, mokytojas“, *nobažien-ftwo* 270, 11–12 „dievobaimingume“.

Maždaug tokį pat vaizdą matome $(V)(R)TS(V)$ tipo grupėse. Jos paklūsta taisyklei 77,8% atvejų (patikimumo intervalas platomas – $46,8 \div 97,4\%$, nes rasti tik 9 šios rūšies nukėlimai), pvz.: *atfyduk-šiejymy* 11, 6–7 „atsidusime“, *kok-fay* 137, 12–13 „koks“, *pat-fay* 321, 8–9 „pats“ (plg.: *pabie-kfete* 167, 23–24 „pabėgsite“, *pyr-kfema* 80, 22–23 „pirksime“).

Iš 75 knygoje rastų $(V)(R)TR(V)$ tipo junginių 64% turi „dėsningą“ ribą prieš $-TR(V)$ (patikimumo intervalas – $52,9 \div 74,4\%$; $u=2,46 > u_{0,05}=1,96$), pvz.: *mą-draftie* 4, 16–17 „gudrume“, *ftybu-kklus* 245, 17–18 „blaudikaulius“, *fu-kne* 165, 3–4 „suknią“, *ty-krafis* 105, 19–20 „tikrasis“, *wie-tras* 52, 25–26 „vėtras“, *qū-tra* 232, 22–23 „antrą“, *qan-trus* 302, 8–9 „kantrus“, *paržia-gnoiyis* 267, 16–17 „peržegnojęs“, *fa-pna* 40, 20–21 „sapną“, *akru-tna* 160, 22–23 „žiaurią“ (plg.: *krid-was* 302, 24–25 „skriaudos“, *ak-ly* 199, 9–10 „akli“, *ak-menis* 172, 11–12 „akmenis“, *Kiet-wyrta* 295, 4–5 „ketvirta“). Dažniausiai taip skaidomi ir jungi-

niai su afrikatomis, pvz.: *ma-cnus* 51, 23–24 „stiprus“, *wie-cznafti* 294, 7–8 „amžinybę“ (plg.: *nędz-nay* 177, 12–13 „niekingai“, *publicz-nay* 214, 10–11 „viešai“).

Iš 60 pavyzdžių su (V)(R)(T)SR(V) grupėmis taisyklei neprieštaruoja 60% (patikimumo intervalas – 47,4÷71,9), pvz.: *my-slyi* 192, 23–24 „manai, galvoji“, *ne-fmi* 10, 6–7 „nesu“, *dawgie-fne* 18, 10–11 „daugiau“, *grie-fzna* 267, 26–27 „nuodėmingo“, *pamok-fla* V, 20–22 „pamokslo“, *trąk-fmu* 218, 20–21 „bildesiu“, *werk-fma* 257, 6–7 „verksmo“, *akie-fmyrksniu* (!) 16, 8–9 „akimirksniu“. Išimtyš čia įvairesnės, plg.: *dawgies-ne* 316, 11–12 „daugiau“, *ef-mi* 6, 9–10 „esu“, *griefz-na* 114, 14–15 „nuodėmingą“ ir *lin-kfmibe* 270, 3–4¹ „linksmybė“ (iš viso – 5 (V)R-TSR(V) tipo kėlimai).

Vienintelis vidinių junginių tipas, kurio skaidymas „Ziwate“ atsitiktinai svyruoja, yra (V)(R)TT(V): „dėsningo“ ir „nedėsningo“ kėlimo pavyzdžių rasta po lygiai (t. y. po 50%), plg.: *palyik-ta* 328, 26–27 „palieka“, *apwylk-ty* 205, 3–4 „apvilkti“, *apwerk-ty* 226, 26–27 „apverkti“, *szawk-damas* 293, 3–4 „šaukdamas“ ir *Du-kteru* 294, 22–23 „dukterų“, *ty-ktay* 233, 8–9 „tiktai“, *prakiey-kyjy* 320, 18–19 „prakeiktieji“, *szawk-ty* 84, 5–6 „šaukti“, *atpyr-ktum* 291, 20–21 „atpirktų“, *pryklaw-pdamy* 196, 16–17 „priklaupdami“.

Esu linkęs manyti, kad pastarųjų junginių skaidymo svyravimai gali būti atsiradę dėl fonetinio ir fonologinio skiemens ribų netapatumo sprogstamųjų priebalsių grupėse – ypač (V)(R)kr(V), (V)(R)gd(V). Šią mintį piršte perša fakultatyvi priebalsių *k* ir *g* spirantizacija (/k/→[x], /g/→[ɣ]), sporadiškai pastebėta įvairiose šiaurės žemaičių ir pietų žemaičių varniškių šnektose¹⁰, pvz.: *dá:xtá:* „daiktai“, *ná.xti* „naktį“, *ráxtá:s* „raktais“ Gršl, *baxtá.lę* „Baktytė“ Lnk, *dþ.xteris* „dukterys“ Krt, *itę.xtę* „itikti“ Slnt, *pūpęxtas* „popiktės“ Pln, *axtá.ru* „hektarų“ Als, *dvī:łęxta* „dvylikta“ Tl, *dáxtá:rs* „daktaras“ Žr (Medingėnai), *rīęydá:ms* „verkdamas“ Šv, *dęxté:* „labai“, *tixtá:* „tiktai“, *našúoydá.wa* „nešokdavo“ Kv. Šis reiškinyš lyg ir rodo tendenciją suteikti fonetiniam skiemeniui formą, artimesnę atitinčiams fonologiniams skiemenims (t. y. priartinti juos prie modelio STV).

Taigi į klausimą, iškeltą straipsnio antraštėje, galima pagrįstai duoti teigiamą atsakymą: „Ziwato“ tekstas rodo, kad fonologinio skiemens riba yra tam tikra psicholingvistinė realybė, intuityviai suvokiama kalbos vartotojų. Negausūs nukrypimai nuo bendrojo principo paaiškinami galimu tam tikro tipo fonologinio skiemens nesutapimu su fonetiniu skiemeniu.

¹⁰ Spirantizacijos geografija nėra labai aiški, nes į ją atkreipiau dėmesį palyginti visai neseniai. Be to, pabrėžtina, kad visi pateiktieji pavyzdžiai daug dažniau sakomi su *-kt-*, *-gd-* (nors, tiesą sakant, realią padėtį labai sunku stebėti, nes spirantizacija yra tik alofonų, o ne fonemų lygmens reiškinys).

ГРАНИЦА ФОНОЛОГИЧЕСКОГО СЛОГА: КОНСТРУКТ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ?

Резюме

В статье на основании статистического анализа переносов слов в памятнике старолитовской (северожемайской) письменности XVIII в. „Žiwatas“ показано, что фонологический слог и его границы представляют собой определенную психолингвистическую реальность. В подавляющем большинстве случаев медиальные сочетания согласных расчлениваются при переносе слов на отрезки, соответствующие фонологическим слогам. Некоторые исключения, наблюдаемые в сочетаниях смычных, объясняются несовпадением границ фонологического и фонетического слога.

LITERATŪRA

- Allen, 1973 — Allen W. S. *Accent and Rhythm: Prosodic Features of Latin and Greek*. — Cambridge, 1973.
- Girdenis, 1967 — Girdenis A. *Mažeikių tarmės fonologinė sistema: Filol. m. kand. dis. — V., 1967.*
- Girdenis, 1972 — Girdenis A. *Baltiškųjų *tj, *dj refleksai 1759 m. „Žyvatė“*. — *Baltistica*, 1972, t. 8 (2), p. 173—191.
- Girdenis, 1980a — Girdenis A. *Žemaičių dzūkavimas: dabartinė padėtis ir istorija*. — *Baltistica*, 1980, t. 16(1), p. 32—44.
- Girdenis, 1980b — Girdenis A. *Dėl vieno prielinksnio formos XVIII a. šiaurės žemaičių kretingiškių tarmėje*. — *Baltistica*, 1980b, t. 16 (2), p. 111—116.
- Girdenis, 1981 — Girdenis A. *Fonologija*. — V., 1981.
- Girdenis, Žulys, 1973 — Girdenis A., Žulys V. [Rec.] *Lietuvių kalbos gramatika*. T. 1—2. V., 1965—1971. — *Baltistica*, 1973, t. 9 (2), p. 203—214.
- Hockett, 1955 — Hockett Ch. F. *A Manual of Phonology*. — Baltimore, 1955.
- Ladefoged, 1975 — Ladefoged P. *A Course in Phonetics*. — New York, etc., 1975.
- Malmberg, 1971 — Malmberg B. *Phonétique générale et romane*. — The Hague—Paris, 1971.
- Mikalauskaitė, 1975 — Mikalauskaitė E. *Lietuvių kalbos fonetikos darbai*. — V., 1975.
- Pulgram, 1970 — Pulgram E. *Syllable, Word, Nexus, Cursus*. — The Hague—Paris, 1970.
- Sommerfelt, 1981 — Sommerfelt A. *Can Syllable Divisions Have Phonological Importance?* — In: *Fonologi/Phonology*. Oslo, 1981, p. 167—169.
- Vaitkevičiūtė, 1965 — Vaitkevičiūtė V. *Fonetika*. — Kn.: *Lietuvių kalbos gramatika*. V., 1965, t. 1, p. 43—157.
- Гирденис, 1982 — Гирденис А. [Рец. на кн.: Чекман В. Н. Исследования по исторической фонетике праславянского языка: Типология и реконструкция. Минск, 1979.] — *Baltistica*, 1982, t. 18 (1), p. 92—96.
- Гирденис, 1983 — Гирденис А.-С. А. *Теоретические основы литовской фонологии: Дис. ... д-ра филол. наук*. — Вильнюс, 1983.
- Гулакин, 1972 — Гулакян Б. С. *О соотношении фонетического и фонологического слогов в армянском языке*. — В кн.: *Проблемы структурной лингвистики*. М., 1972. с. 354—366.
- Зайцева, 1981 — Зайцева М. И. *Грамматика вепского языка: Фонетика и морфология*. — Л., 1981.

- Зиндер, 1979 – Зиндер Л. Р. Общая фонетика. – М., 1979.
- Касевич, 1981 – Касевич В. Б. Слог в общем и дальневосточном языкознании. – В кн.: Теория языка, методы его исследования и преподавания. Л., 1981, с. 141–146.
- Курилович, 1962 – Курилович Е. Очерки по лингвистике: Сб. статей. – М., 1962.
- Мальмберг, 1962 – Мальмберг Б. Проблема метода в синхронной фонетике. – В кн.: Новое в лингвистике. М., 1962, вып. 2, с. 340–388.
- Стримайтене, 1976 – Стримайтене М. Ю. Фонотактика согласных в литовском языке (в сопоставлении с английским): Дис. ... канд. филол. наук. – Вильнюс, 1976.
- Урбах, 1975 – Урбах В. Ю. Статистический анализ в биологических и медицинских исследованиях. – М., 1975.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Lietuvių kalbos katedra
Eksperimentinės fonetikos
laboratorija

[teikta
1984 m. sausio 13 d.